

ECOURI UCRAINE

Revistă literar-culturală și educativ-informativă
a Uniunii Ucrainenilor din România

21 FEBRUARIE
2021

2021 – ANUL LESEA UKRAINKA ❖ 150 de ani de la naștere ❖

„Lesea Ukrainka aparține acelor talente care se formează treptat, care printr-o muncă asiduă, intensă ajung să posede forma și conținutul, limba și ideile. [...] Din timpurile Testamentului lui Șevcenko, Ucraina nu a auzit un cuvânt atât de puternic, de arzător și de poetic, precum cel de pe buzele acestei fete suferinde, bolnave...”, astfel o descrie Ivan Franko pe Lesea Ukrainka, poetă, prozatoare, traducătoare, militantă pentru drepturile omului și pentru emanciparea femeii, dramaturg și folcloristă ucraineană, prima din șirul de scriitori care, prin traduceri, prin lărgirea spectrului ideaticotematic, prin diversitatea stilistică și a genurilor abordate a contribuit semnificativ la europenizarea literaturii ucrainene.

Larysa Petrivna Kosaci-Kvitka (Лариса Петрівна Косач-Квітка), cunoscută sub pseudonimul literar Lesea Ukrainka (Лесь Українка), s-a născut la 25 februarie 1871 în orașul Novohrad-Volynskyi din Ucraina, pe-atunci, parte a Imperiului Rus. A crescut într-o familie de intelectuali aristocrați: mama, Olha Petrivna Drahomanova-Kosaci (cunoscută, în literatură, sub pseudonimul Olena Pciika), poetă și scriitoare de literatură pentru copii, editor al almanahului *Перший вінок* (*Prima cunună*), iar tatăl, Petro Kosaci, de profesie jurist, un moșier erudit cu vederi progresiste. Casa familiei Kosaci era adesea locul de întâlnire al celor mai importanți scriitori și artiști plastici ai vremii, atmosfera literar-culturală fiind întreținută de cei care formau elita ucraineană de la mijlocul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea: M. Starytskyj, M. Lysenko, I. Franko, M. Drahomanov (renumit istoric, filosof, critic literar, folclorist cu vederi socialiste, unchiul scriitoarei pe linie maternă și, totodată, mentorul acesteia) și mulți alții. Stilul democratic ce domnea în familia scriitoarei i-a permis apropierea, în perioada copilăriei, de copiii țăranilor și, în consecință, observarea tradiției și a obiceiurilor populare, toate aceste comori național-populare găsindu-și, ulterior, valorificarea artistică în opera poetei. Folclorul de pe meleagurile Volyniei o introducea treptat pe sensibilă copilă în universul fantastic, himeric al mitologiei ucrainene, populat de nimfe, sirene, zâne și alte creaturi mitologice, cu care imaginarul popular colectiv a înzestrat câmpurile, pădurile, apele, munții și tot ceea ce ține de etosul țăranului ucrainean atât de bogat în imagini, sensuri și simboluri.

Lesea Ukrainka. Foto din 1896

Primii ani ai scriitoarei au fost fericiți, însă această perioadă a fost curmată brusc de vestea că suferea de o boală cumplită, și anume, tuberculoză osoasă, motiv pentru care nu a urmat cursurile unei școli tradiționale, ci a învățat la domiciliu, sub atenta îndrumare a mamei sale și după o programă riguros elaborată de către aceasta, ce includea studierea istoriei, geografiei, muzicii și a limbilor străine. Până la vârsta de patru ani, toți cei șase copii ai familiei Kosaci citeau și scriau, învățând de la o vârstă fragedă limbi străine,

printre care greaca, latina și limbi moderne de largă circulație, suficient de bine încât să citească opere în original. Talentată, sensibilă, cu un deosebit simț artistic, Lesea cânta la pian, iar la vârsta de 5 ani a ajuns să compună piese muzicale. Din cauza bolii, însă, este nevoită să se despartă de instrumentul său favorit (îi dedică poezia «До морю фортепіано» („Către pianul meu”). Cu toate acestea, despărțirea de muzică nu avea să fie una definitivă, întrucât armonia și muzicalitatea sunt principii pe baza cărora își va clădi ciclurile de poezii: «Сім струн» („Șapte strune”), «Мелодії» („Melodii”), «Ритми» („Ritmuri”), «Пісні про свободу» („Cântece despre libertate”) sau drama «Лісова пісня» („Cântecul pădurii”).

Larysa P. Kosaci scrie prima sa poezie la vârsta de nouă ani, «Надія» („Speranță”) (1880), ca reacție la arestarea și exilul mătușii sale Olena Kosaci, pentru poziția sa antițaristă. Pentru a-și ajuta surorile să înțeleagă mai bine istoria poporului ucrainean, la vârsta de 18 ani, elaborează manualul «Стародавня історія східних народів» („Istoria străveche a popoarelor de răsărit”).

Despre Lesea Ukrainka, scriitorul Myhailo Pavlyk spunea: „Lesea m-a frapat, pur și simplu, prin erudiția și gândirea sa profundă. Eu credeam că ea trăiește doar pentru poezie, dar nici pe departe.

Pentru vârsta ei, este o femeie genială. Noi am discutat destul de mult, și în fiecare cuvânt al ei se poate vedea inteligența și o profundă înțelegere a poeziei, a științei și a vieții”. În momentul întâlnirii celor doi, Lesea avea doar 20 de ani.

Mihaela HERBIL

(Continuare în pag. 2)

DESPRE ROLUL LIMBII MATERNE ÎN PROCESUL DE ACHIZIȚIE A UNEI LIMBI STRĂINE

În societățile moderne, caracterizate de dezvoltarea permanentă a relațiilor politico-economice între țări, învățarea limbilor străine devine o necesitate stringentă. Obținerea unui loc bun de muncă este condiționată, de cele mai multe ori, de abilități de comunicare într-o altă limbă sau, uneori, chiar în mai multe limbi. Pentru a atinge un grad cât mai ridicat de bilingvism, se consideră că învățarea unei limbi străine trebuie să înceapă în copilărie, de la o vârstă cât mai fragedă (3-4 ani).

Vom încerca, în cele ce urmează, să prezentăm rolul limbii materne în învățarea unei limbi străine în condițiile unui *contact lingvistic artificial*, apărut în condiții special constituite (de exemplu, la facultate). Trebuie făcută precizarea că acest tip de contact lingvistic este diferit de contactul lingvistic natural, care se produce în condițiile comunicării nemijlocite între vorbitorii diferitelor limbi. Diferența majoră dintre cele două tipuri de contact lingvistic constă în *scopul* procesului de învățare: contactul natural se produce în cadrul unui proces al cărui scop nemijlocit este *comunicarea* (schimbul de informații), în timp ce forma artificială a contactului lingvistic se realizează în cadrul unui proces al cărui scop este *învățarea* unei alte limbi.

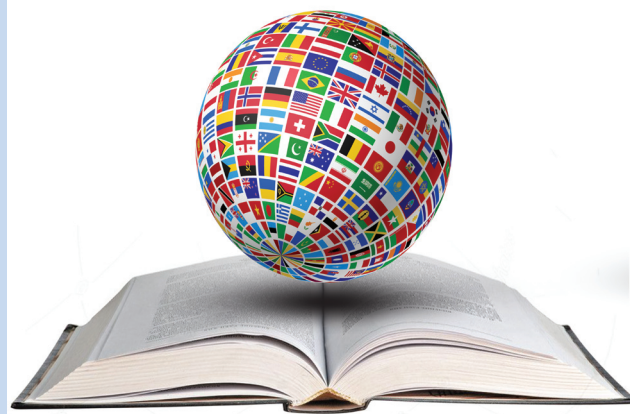
Înșușirea unei limbi reprezintă o noțiune complexă, care poate fi abordată din mai multe perspective. În primul rând, este vorba despre un mecanism de formare a unei

experiențe individuale prin asimilarea unei experiențe socio-culturale și istorice (cunoștințe, priceperi, deprinderi, norme morale și etice etc). În al doilea rând, însușirea unei limbi reprezintă o activitate intelectuală complexă, care implică toate procesele de cunoaștere ce permit prelucrarea, asimilarea și reproducerea materialului însușit.

Studiile de specialitate au demonstrat faptul că însușirea conștientă și intenționată a unei limbi străine este în relație directă cu nivelul de dezvoltare a limbii materne și că însușirea unei limbi străine contribuie la perfecționarea limbii materne. Întrucât noțiunea de limbă maternă este una foarte complexă, termenul fiind pus în relație cu alți termeni, rezultând dihotomii de tipul *limbă maternă / limbă nematernă*, *limbă primară / limbă secundară*, *limbă maternă / limbă străină*, ne vom referi la limba maternă ca la limba utilizată de vorbitori în majoritatea situațiilor de comunicare, în opoziție cu o limbă străină pe care aceștia o studiază.

Deși este un adevăr recunoscut faptul că limba maternă este baza dezvoltării intelectuale a individului și că învățarea unei alte limbi are rezultate foarte bune, dacă cel care învață limba străină cunoaște bine particularitățile limbii sale materne, în studiile care analizează utilizarea limbii materne în cadrul orelor de limbă străină părerile cercetătorilor sunt diferite. Pe de o parte, se consideră că

Ziua Internațională a Limbii Materne 21 februarie

secretul însușirii unei limbi străine constă în eliminarea totală sau parțială a limbii materne din acest proces, pe de altă parte, se consideră că e necesară compararea permanentă a fenomenelor lingvistice din cele două limbi.

Din punctul nostru de vedere, în predarea limbilor străine, mai ales în etapele inițiale, limba maternă a celor care învață nu poate fi eliminată, deoarece realitatea înconjurătoare este percepută prin prisma noțiunilor din limba maternă.

lector dr. Cristina SILAGHI

(Continuare în pag. 3)

2021 – ANUL LESEA UKRAINKA

❖ 150 de ani de la naștere ❖

(Continuare din pag. 1)

Pseudonimul Lesea Ukrainka apare pentru prima dată în 1884, în jurnalul *Зоря* (*Steaua*), în care i-au fost publicate poeziile «Конвалія» („Lăcrimăoară”) și «Сафо» („Sapho”). Debutul său poetic are loc în anul 1893, la Lviv, odată cu apariția volumului de poezii «На крилах пісень» (Pe aripile cântecelor”), întâmpinat cu căldură de critici și de publicul larg (cea de-a doua ediție va apărea la Kiev, în 1904). În majoritatea poeziilor sale, se repetă adesea cuvintele „aripi” și „cântec”, probabil datorită faptului că cea mai arzătoare dorință a poetei era de a zbura, de a rupe lanțurile care, din copilărie și până în ziua când s-a stins, îi țineau trupul plâpând încătușat într-o boală necruțătoare.

Odată cu mutarea întregii familii, în 1879, în orașul Luțk din regiunea Volynia, urmează o perioadă de activitate literar-critică prolifică, de speranță, de suferință fizică, de călătorii în ținuturi însoțite pentru ameliorarea stării de sănătate. Myhailo Drahomanov își încurajează nepoata să studieze limba ucraineană, să învețe cântece și povești populare ucrainene, istoria națională, să citească Sfânta Scriptură, pentru a se inspira în scrierile sale. În urma primei călătorii la Marea Neagră, se naște ciclul liric «Подорож до моря» („Călătorie la mare”), mai apoi, urmează Bulgaria, Crimeea («Кримські спогади» („Amintiri din Crimeea”), «Кримські відгуки» („Eouri din Crimeea”), iar, mai târziu, Italia și Egiptul. În 1887, în Crimeea, Lesea Ukrainka îl întâlnește pe Serhii Merjynskyi, un om deosebit de inteligent, un revoluționar romantic, de care o va lega o iubire profundă. Prin intermediul acestuia, începe să-și publice creațiile în revista petersburgheză *Жизнь* (*Viața*), mai ales articole literar-critice: «Малорусские писатели на Буковине» („Scriitorii maloruși din Bucovina”), «Заметки о новейшей польской литературе» („Însemnări despre literatura polonă nouă”), «Два направления в новейшей итальянской литературе» („Două direcții în literatura italiană nouă”), «Новые перспективы и старые тени» („Perspective noi și umbre vechi”), dar și eseuri socio-politice, care mărturisesc o profundă și extinsă cunoaștere a vieții social-politice și a procesului literar-cultural ucrainean și universal.

În anul 1901, Merjynskyi moare de tuberculoză la plămâni, în brațele iubitei sale. În acea noapte tragică, poeta scrie drama lirică «Одержима»: „Mărturisesc că am scris-o într-o asemenea noapte în care dacă am supraviețuit înseamnă că voi trăi mult. Dacă ar fi să mă întrebe cineva cum am ieșit vie din toată această poveste, i-aș răspunde «J'en ai fait un drame» (Am creat din aceasta o dramă)”. Însă nu doar o singură dramă. Ciclul celor mai frumoase poezii lirice (scrise între 1898-1900) îi este dedicat lui Serhii Merjynskyi. «Одержима» a fost publicată abia după moartea poetei.

De la finele anilor '80, Lesea trăiește la Kiev. Alături de fratele său mai mare, Myhailo, devine cofondatoarea grupării literare *Плеяда* (*Pleiada*), îndreptată înspre promovarea și dezvoltarea literaturii ucrainene. Pe lângă temele politice, sociale, culturale și educaționale care se dezbăteau la întâlnirile membrilor, gruparea se preocupa, în mod special, de editarea de cărți/manuale (de istorie, geografie etc.), traduceri din literaturile rusă și universală, scrierea de opere originale. De *Pleiada* se leagă începutul activității sale ca prozatoare: «Така її доля» („Așa îi este soarta”), «Святий вечір» („Ajunul Crăciunului”), «Весняні співи» („Cântece de primăvară”) etc., fiind doar câteva dintre creațiile publicate în paginile revistelor *Зоря* (*Steaua*) și *Дзвінок* (*Clopoțel*). În genul basmului sunt scrise: «Три перлини» („Tre perle”), «Чотири казки зеленого шуму» („Patru povești ale spumei verzi”), «Лелія» („Crinul”), «Біда навчить» („Necazul te învață”), «Метелик» („Fluturele”). Povestirile «Жаль» („Tristețea”) și «Приязнь» („Prietenia”) se remarcă printr-un dramatism acut, iar povestirea «Ekbal Hanem», în care este zugrăvită femeia arabă, a rămas neterminată. În ceea ce privește activitatea de traducătoare, împreună cu fratele ei traduc povestirile lui Nikolai Gogol «Запропаща грамота» („Răvașul pierdut”) și «Зачароване місце» („Locul fermecat”), precum și poezii ale lui Heinrich Heine, acestea din urmă materializate în volumul de poezii «Книга пісень» („Cartea cântecelor”). Pe lângă autorii amintiți, L. Ukrainka mai traduce din A. Mickiewicz, V. Hugo, Byron, W. Shakespeare, Homer etc.

În anul 1899, tot la Lviv, îi apare cel de-al doilea volum de poezii «Думи і мрії» („Gânduri și speranțe”). Din acel moment, Lesea începe să publice activ în revistele *Народ* (*Poporul*), *Життя і слово* (*Viața și cuvântul*), *Літературно-науковий вісник* (*Curierul literar-științific*), pregătind, în același timp, un nou volum, al treilea, «Відгуки» („Eouri”), care avea să vadă lumina tiparului la Cernăuți în 1902.

Larysa Kosaci cu fratele Myhailo. Foto din 1880 (1881).

Cu mama Olena Pchilka. Ialta, 1898.

Cu Olha Kobyleanska. Cernăuți, 1901.

Lirica Lesei Ukrainka se distinge printr-o extraordinară stăpânire a cuvântului, prin expresivitatea vie a limbajului poetic, prin bogăția prozodică, însă, dincolo de toate acestea, cel mai pregnant sentiment pe care-l conține este o anumită forță latentă, o luptă neconținută dintre voință și neputință, dintre avânt și obstacol, soldată cu triumful speranței. O poezie edificatoare în acest sens este „Contra spem spero” – crezul liric al poetei, o declarație a optimismului său invincibil. În spatele tristeții se ascunde o înțelepciune și o voință de a trăi extraordinare.

Una dintre temele importante ale liricii Lesei Ukrainka este cea patriotică, fiind strâns legată de evenimentele din viața familiei sale: unchiul său Myhailo Drahomanov era nevoit să emigreze în Franța și Bulgaria din cauza convingerilor sale politice, Olena Antonivna Kosaci, mătușa pe linie paternă, era arestată și deportată în repetate rânduri, iubitul său Serhii Merjynskyi, deși grav bolnav, participa la mișcări revoluționare, și chiar fratele său Myhailo (profesor universitar) a riscat de câteva ori să fie demis de la Universitate, din cauza ideilor sale naționaliste și revoluționare.

În cea de-a doua jumătate a anilor '90, Lesea Ukrainka abordează genul dramatic. În prima dintre dramele sale «Блакитна троянда» („Trandafirul albastru”) (1896), poeta atinge tema intelectualității, lărgind, în acest fel, spectrul tematic al dramei ucrainene din acea perioadă, axată, până atunci, pe viața țăranimii. Discursul filosofico-psihologic al dramei, ce amintește de creația lui Gerhart Hauptmann, prezintă nu doar nebunia ca formă a libertății, ci și un anumit sentiment de dor, de nostalgie pentru corporalitate. Mai departe, folosind tematica și imaginile din literatura universală, scriitoarea a dezvoltat un nou gen literar, și anume, poemul dramatic. Primul dintre ele, «Одержима», este construit în jurul mitului biblic, ca, de altfel, și alte drame care au la bază tema captivității babiloniene, ca aluzie la situația Ucrainei din timpul Imperiului Rus: «На руїнах» („Pe ruine”), «Вавилонський полон» („Captivitatea babiloniană”), «В дому роботи, в країні неволі» („În casa trudei, în țara sclaviei”), «Кассандра» („Cassandra”) (1907), «Бояриня» („Jupâneasa”) etc.

Lesea Ukrainka creează eposuri de un lirism aparte, printre care se disting: «Давня казка» („Povestea de demult”), «Роберт Брюс, король шотландський» („Robert Bruce, regele Scoției”), «Віла-посестра» („Prietenă Vila”), «Ізоolda Білоручка» („Isolda cea cu mâinile albe”). Un loc aparte în creația sa îl ocupă folclorul. Din vremea copilăriei («Русалка» („Rusalka”)) și până la apusul zilelor sale («Про велета» („Despre uriașul”), folclorul a fost parte integrantă a fanteziei creatoare a poetei, materializat nu doar în creații poetice, ci și într-un caiet, în care erau notate cântece populare tradiționale (de nuntă, colindele etc.) și în volumele «Дитячі гри, пісні і казки» („Jocuri, cântece și povești pentru copii”) (1903) și «Народні пісні до танцю» („Cântece populare de dans”).

Una dintre cele mai frumoase opere dramatice, o feerie de un lirism excepțional, este considerată drama «Лісова пісня» („Cântecul pădurii”) (1911), construită în jurul unei povești de dragoste dintre un pământean și o ființă mitologică, care are loc pe un fundal de basm, înțesat de creaturi imaginare, rodul legendelor și al credințelor populare, al poveștilor auzite în copilăria petrecută în ținutul Volyniei. O altă operă la fel de cunoscută este piesa «Камінний господар» („Stăpânul de piatră”) (1912), ce are drept motiv central legenda celebrului Don Juan, evocat de mulți clasici ai literaturii universale. Drama a avut prima reprezentație în 1914, pe scena Teatrului kievean, în regia lui M. K. Sadovskyi.

Evenimentele Revoluției de la 1905 aduc un suflu nou în creația scriitoarei, respectiv o nouă tematică. Tot atunci, călătorește mult. Peste doi ani, Lesea Ukrainka iubește din nou: se căsătorește cu un bun prieten al familiei, Klyment Kvitka, folclorist, etnograf și muzicolog renumit.

Lesea Ukrainka se stinge la doar 42 de ani, într-un orașel din Georgia, Surami, lăsând posterității, în pofida perioadelor lungi de suferință, o moștenire literară deosebit de bogată și diversă stilistic. Profunzimea gândirii filosofice și perfecțiunea formei poetice a creațiilor sale i-au asigurat un loc de cinste în literatura ucraineană și cea universală. Indiferent în ce punct cardinal al globului s-ar fi aflat, fie sub soarele dogoritor al Egiptului sau sub cerul înnoțat al Germaniei, ori pe malul Mării Mediterane din Grecia, Lesea Ukrainka nu a încetat nicio clipă să evoce, prin poeziile sale, frumusețea Ucrainei și a ucrainenilor.

Lesea UKRAINKA

Seara de Ajun

(Tablouri)

1.

Familia stă la masă, cinează, iar grâul fiert și compotul de prune uscate se află deja pe masă. Casa este atât de senină, lumina arde voios și, totodată, festiv. Toată familia vorbește, fiecare vrea să spună ceva vesel, fiecare se simte fericit și plin de speranță, deși nimeni nu știe, de fapt, ce anume așteaptă și dacă speranțele sale se vor împlini... Acea bucurie zboară de pe un chip pe altul, licăre ca o stea în ochi, răsună ca niște ecouri în răsetele copiilor. Și zgomot, și râs; dar nu acel zgomot tumultos, ciudat, când oamenii vorbesc și râd prea tare pentru a-și înăbuși durerea și lacrimile – nu, acesta este un zgomot liniștit, deși vesel. Cât de dulce, solemn și calm răsună acea urare într-un glas: „Seară Sfântă!... Să fim sănătoși în Seara de Ajun!”

2.

Camera este frumos amenajată; se vede că aici trăiesc oameni bogați, iar, de sărbători, acea odaie este și mai frumos împodobită. Masa este acoperită cu o față de masă albă ca zăpada, iar pe masă sunt numai bucate alese și băuturi fine. Și aici este luminos și festiv, dar veselia nu este atât de sinceră, de parcă acele discuții vesele ar fi ușor forțate, iar zâmbetele de pe buze nu sunt pe deplin libere. La marginea mesei, pe un fotoliu moale de catifea, stă un tânăr; fața lui fragedă este palidă, ca de ceară, sprâncenele sale negre ies și mai mult în evidență, buzele zâmbesc, dar acel zâmbet involuntar este tulburat, deși băiatul încearcă să ascundă acea durere, iar ceilalți se prefac că nu o văd... Uneori, în mijlocul conversației, băiatul se oprește, își cufundă ochii negri în zare și cade pe gânduri. O, ce distractiv era anul trecut, pe vremea asta! El era plin de viață, plin de speranță, și acum... Acum stă fără putere, slab... Va prinde următoarea Seară de Ajun? Ce-i asta? Din nou acea îngrijorare, din nou acea tristețe? Nu, destul! Iată, toată lumea e atât de amabilă, de veselă (poate prea veselă!)... Doar astăzi este „Seara Sfântă”!

3.

Câmpul este alb, alb. De-abia se vede calea șerpuitoare care dispare în ceața geroasă a nopții. Săniuța ușoară alunecă cu repeziciune, cât de repede poate, și cât de liniștită i se pare acea alunecare tânărului călător! Este un mic școlar, care se întoarce acasă de la școala îndepărtată și care a întârziat, bietul de el! Elevul scrutează ceața, dacă nu licăre, pe undeva, vreo lumină... Oh, ce drum lung! De-ar ajunge odată, să prindă cina, să mănânce grâul fiert împreună cu frații săi și să cheme gerul. Dar, pe câmp, gerul s-a instalat deja bine de tot, școlarul își freacă mâinile și își mișcă picioarele – e tare frig! Dar nu-i timp pentru a te ghemui: iată, se pare că satul natal e aproape!... Da, așa este! Uite, rând pe rând, luminițele se ivesc din întuneric, pâlpâie vesel ca niște ochișori de copii, părand să-l întâmpine pe băiat: „Este Seara Sfântă! Ajunul Crăciunului!”

4.

O cameră mică și înghesuită. Lângă masă, la lumina unei lămpi micuțe, stă o fată tânără, aplecată peste o rochie albă, frumoasă, din mătase, pe care o coase. Este o muncă migăloasă! Acul strălucește vioi în mâinile îndemânate. Este ultima seară înainte de sărbători, iar rochia de bal a domniței înstărite nu va fi gata! La magazinul cel mare, nu ar fi acceptat o asemenea muncă, acolo, și așa e mult de lucru, iar și dacă ar fi făcut-o, ar fi costat-o scump pe tânăra domniță o asemenea favoare; ei bine, biata croitoreasă a acceptat lucrul, și înainte de sărbători, și pe bani puțini, pentru care trebuie să fie recunoscătoare. În casă este liniște, se aude doar foșnetul pătrunzător al mătăsii și, din când în când, oftatul fetei. Ce singură este acum acea muncitoare, ce liniște e în căsuța ei! Însă, cândva... S-a oprit din lucru, acul i-a căzut din mâini și rochia i-a alunecat pe jos. Ce este asta? Să se cufunde acum în vise? E ultima seară! La muncă! Iată și lucrul gata făcut. Croitoreasa se ridică, își îndreptă spatele îndoit, se apropie de fereastră, își sprijină fruntea de geamul rece și privește cu ochii obosiți în stradă. În casa alăturată, se vede, prin fereastră, mișcare – mici siluete în haine strălucitoare – probabil, au aprins luminițele de pe bradul de Crăciun. Iar în altă casă, acum s-a aprins lumina, probabil cinează... Croitoreasa se uita atent la fereastra aceea și la acea lumină blândă, și o lacrimă îi tremură pe gene... Oamenii au Seara de Ajun!.. Dar ea? Da! Și la ea este Seara Sfântă!..

Traducere din limba ucraineană de **Ana-Svetlana ONUJEC**

Lesea UKRAINKA

Contra spem spero

În lături, gânduri negre, nori de toamnă!
Afară-i doară primăvară plină!
Cât să ne fie numai jalea doamnă
Și bocetul cu izul greu de tină?

În loc de lacrimi vreau să râd sonor
Și printre neguri liber vreau să cânt
Speranța să-mi aducă doar fior,
Când fără de speranțe bate vânt.

Eu pe ogorul nostru cel sărac
Să răsădesc vreau flori multicolore,
Iar peste gerul aspru și opac
Vreau lacrimi să picure sonore.

Și pe sub val de plânsete fierbinți
Se va topi cumplitul sloi de gheață
Și de sub el, pe brazdele cumiți,
Doar primăvară o să am în față.

Și pe urcușul neted de granit,
Eu voi împinge un pietroi rotund,
Iar când o fi ajunsă la zenit,
Am să vă zic și crezul meu profund.

Apoi, în noaptea tulbure și rece,
Întruna eu voi ține ochii treji
Și văzul meu spre zare s-o petrece
La steaua mea din marele vârtej.

Da, vreau un răs de mare cutezanță!
Urgiile la cântec mă îndeamnă,
Eu vreau să sper, când nu mai e speranță,
Vreau să trăiesc! În lături, nori de toamnă!

(Poezie preluată din volumul „Nebănuitul vers din umbra lunii” – poezii din Belarus, Estonia, Gruzia, Letonia, Lituania, Ucraina. Antologie, traducere, prefată și prezentări de Stelian Gruia, Editura „Minerva”, București, 1993.)

DESPRE ROLUL LIMBII MATERNE ÎN PROCESUL DE ACHIZIȚIE A UNEI LIMBI STRĂINE

(Continuare din pag. 1)

Experiența noastră în predarea cursurilor practice de limbă ucraineană studenților începători, adică celor care încep studiarea acestei limbi de la nivel zero, ne permite să afirmăm că, prin aplicarea principiului comparației, care presupune identificarea fenomenelor lingvistice identice sau diferite din cele două limbi, materialul lingvistic din limba străină se achiziționează mai rapid și mai conștient, iar, în cazul diferențelor dintre fenomenele lingvistice, se pot preveni erorile, apărute ca rezultat al influenței limbii materne. Astfel, fără o analiză comparativă a datelor limbii materne și a limbii străine, nu se pot prognoza și înlătura dificultățile în însușirea materialului nou.

Comparând cele două limbi, se pot distinge următoarele categorii de fenomene lingvistice:

- a) Fenomene lingvistice care coincid total cu cele din limba maternă (de exemplu, conjugarea verbului la timpul prezent, cu desinențe specifice fiecărei persoane; existența celor trei timpuri verbale etc.).
- b) Fenomene lingvistice care coincid parțial (de exemplu, în ambele limbi există categoria neutrului, dar, în limba ucraineană, substantivele și adjectivele de gen neutru au desinențe proprii la singular).
- c) Fenomene lingvistice inexistente în limba maternă (de exemplu, categoria aspectului verbal în limba ucraineană, care reprezintă una dintre noțiunile gramaticale cele mai dificile, deoarece studentul nu are ca sprijin o noțiune similară în sistemul limbii materne).

Cele mai mari dificultăți apar în cazul fenomenelor care coincid parțial, deoarece aici se manifestă interferența lingvistică, precum și în cazul fenomenelor care nu există în

limba maternă, întrucât aici este nevoie de o reformare a competențelor lingvistice.

Fenomenele lingvistice identice sau diferite, prezente în cele două limbi, pot fi identificate la toate nivelurile limbii (fonetic, morfologic, sintactic, lexical).

Astfel, la nivel fonetic, în studiarea sistemului vocalic al limbii ucrainene, trebuie evidențiate, pe de o parte, vocalele identice cu cele din sistemul limbii materne și cele absente (de exemplu, vocala **и**), iar, pe de altă parte, dificultățile fonetice care apar ca rezultat al interferenței lingvistice și care pot duce la o interpretare eronată a materialului lingvistic (de exemplu, diferența dintre sunetele **е** și **и** în ucraineană, care permite diferențieri semantice: Він *иде* до факультету./ *Иду* туди!).

La nivel morfologic, în cazul învățării limbii ucrainene, studenții români se confruntă cu existența numeroaselor forme cazuale existente aici, în opoziție cu sistemul cazual mult mai simplu al limbii materne, româna. În fazele inițiale de însușire a limbii, construcții eronate de tipul *Я читаю книга.*, *Я бачу дівчина.*, în locul structurilor corecte *Я читаю книгу.*, *Я бачу дівчину.*, sunt foarte frecvente, întrucât studenții le construiesc după modelul limbii materne, în care substantivele la cazul Acuzativ au forme identice cu Nominativul. Conștientizarea acestor diferențe în sistemul cazual al celor două limbi permite, în cele din urmă, prin intermediul rezolvării unui număr mare de exerciții în cadrul orelor de curs practic, depășirea acestor dificultăți și păstrarea distincției dintre cele două sisteme lingvistice.

Astfel, cunoscând particularitățile limbii materne, se poate determina tabloul general al dificultăților lingvistice în procesul de achiziție a unei limbi străine și se poate evita pericolul apariției fenomenelor interferenței lingvistice,

care presupune inserarea elementelor specifice limbii materne în structuri aparținând limbii nou învățate. Deși fenomenele interferenței lingvistice sunt inevitabile în fazele inițiale ale bilingvismului, cadrul didactic poate alege cele mai potrivite metode care să permită evitarea treptată a acestor fenomene și reducerea intervalului de trecere de la o etapă la alta.

În acest fel, după însușirea conștientă a elementelor specifice limbii străine, se poate renunța, treptat, la utilizarea limbii materne în procesul de predare. Altfel, există riscul ca noțiunile din limba străină să fie însușite superficial, iar studenții să nu depășească faza de bilingvism reproductiv, caracterizată prin preluarea mimetică a unor structuri preexistente, fără posibilitatea de a ajunge în faza de bilingvism productiv, care îi permite bilingvului nu doar să *reproducă* realizări verbale aparținând sistemului lingvistic străin, ci și să *producă* propriile enunțuri în limba străină.

Surse bibliografice și webografie:

- 1. Radac Raluca, *Manifestarea interferenței în procesul de formare a bilingvismului dobândit în cadrul orelor de limbi străine*, Actele simpozionului „Direcții și perspective ale slavisticii din România”, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2006, pp. 322-330.
- 2. Silaghi Cristina, *Interferențe lingvistice româno-ucrainene în Maramureș*, teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2005.
- 3. Cristina Vâlcea, *Transferul din limba maternă în învățarea limbilor străine, cauză a greșelilor din traduceri*: researchegate.net/publication/342080158_Transferul_din_limba_maternă_în_învățarea_limbilor_străine,_cauză_a_greșelilor_din_traduceri, accesat în 25 ian. 2021

ȘAIZECIȘTII UCRAINENI. *Cine și de ce?*

Ilustrația de Halyna Boyko

**„Mișcarea șaizecistă nu este un registru, este o stare de spirit.
Ea este linia sufletului la supravoltaj.”**

Lina Kostenko

În literatura ucraineană a secolului al XX-lea, se face remarcată pleiada șaizeciștilor, un grup de scriitori de la începutul anilor '60, care s-a format în perioada relaxării temporare a opresiunilor socio-politice în Uniunea Sovietică între 1956 și 1964 și care reușește să își contureze un program ideologic original, afirmându-l cu îndrăzneală. Perioada șaizecistă se referă la un grup de intelectuali ucraineni care au manifestat vădit conștiința națională și opoziția ideologică și morală față de regimul totalitar de la Moscova. Acest fenomen a fost caracteristic nu doar Ucrainei, ci întregii Uniuni Sovietice. Dacă în literatura română, nume precum Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Lucian Raicu, Matei Călinescu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Mircea Martin etc. au clădit o întreagă generație de scriitori și poeți cu o estetică de legătură între două mari paradigme, cea modernă și cea postmodernă, generația șaizecistă ucraineană este asociată, înainte de toate, cu nume, precum: Lina Kostenko, Vasyl Symonenko, Mykola Vinhranovskyi, Dmytro Pavlychko, Vasyl Stus, Boris Oliinyk, Ievhen Huțalo, Volodymyr Drozd, Hryhir Tiutiunnyk, Valeri Șevciuk, Ivan Draci și alții, care, datorită rezonanței extraordinare a volumelor pe care le-au semnat, au făcut din anul 1962, unul al revoluției poetice ucrainene.

Direcția și scopurile pleiadei șaizeciste au fost îndreptate spre descătușarea libertății în toate înțelesurile ei: libertatea de a gândi, libertatea conștiinței și libertatea națională. Activiștii întru ideea libertății și-au propus să schimbe perspectiva eului prin cea a personalității, afirmând că fiecare om este unic, deosebit, plasându-l, astfel, în centrul universului și având mereu în vizor faptul că societatea ucraineană are nevoie de o nouă cultură a creației. Integrând activitatea scriitoricească în contextul cultural-artistic, se poate afirma că literatura ucraineană este reprezentată, în epoca neomodernismului, prin autenticitate, transpunând cu inovație un univers ficțional, al cărui decodare este, în aparență, restricționată. Noile forme de a realiza actul literar fac apel, exclusiv, la interioritatea autorului, propunând o literatură a însingurării, o literatură suficientă sieși, care își dorește să atragă cititorul în textul intra-liric, să-i comunice direct mesajul, subtextul, excluzând, astfel, din imaginea de ansamblu, sistemul care a oprimat atât de mult timp creația literară. Această nouă perspectivă a conceptului de literatură conectează spațiul, dimensiunea noilor concepte, cum ar fi cel al originalității, creând noi coordonate spre a schimba lentila prin care poate fi privit textul literar.

Aceste forme ale expresiei lingvistice, ale elementelor caracteristice modernității sugerează ideea, nu o impun, inițiind elemente prozodice originale, cultivate cu grijă și promovate de pleiada șaizecistă. În aceste condiții, a fost creat «Клуб творчої молоді „Сучасник”» („Clubul tinerilor artiști «Contemporanul»”), în frunte cu Mykola Vinhranovskyi și Ivan Draci, care organizau întâlniri literare, serate de comemorare, reprezentări teatrale, unde artiștii își puteau forma și exprima opiniile și viziunile în libertate. Au urmat și alte cluburi de creație artistică: «Спутник» („Satelitul”), la Kiev, în frunte cu L. Taniuk, «Пролісок» („Ghiocelul”), la Lviv, coordonat de M. Kosiv, care au devenit centre de activitate literar-artistică pentru șaizeciști. Mykola Vinhranovskyi

împreună cu membrii clubului militau pentru dobândirea libertății de exprimare, a afirmării personalității, susținând că fiecare om este capabil să creeze autenticul într-un anumit domeniu. De asemenea, și-au propus să dezvolte conceptul de antropocentrism, conform căruia omul reprezintă centrul Universului. Principiile estetice au rămas o prioritate pentru emanciparea colectivului artistic, fapt pentru care membrii clubului și-au exprimat fără reținere opoziția față de realismul socialist, unindu-se în spiritul tradiției naționale. Pe lângă estetica tradiționalului, poezii și scriitorii șaizeciști au exprimat, prin opera lor, iubirea față de ținutul natal, patriotismul, care pentru fiecare ucrainean bate în ritmul propriei sale inimi, umanismul și aristocrația spirituală, democrația sufletească, toate acestea împletite cu maximalismul etic.

Cu perspicacitate și acuratețe, scriitorii au creionat teme inovative în literatura ucraineană a secolului al XX-lea, pentru că ei nu-și doreau doar reabilitarea literară, ci și cea socială. Promovând o nouă expresie artistică, îmbrăcată, uneori, într-un limbaj inovator, cu elemente suprarealiste și ermetice, alteleori, simplist, scriitorii și-au propus să desființeze canoanele. Una dintre cele mai bine primite teme de către cititor a fost cea a cosmosului, a călătoriei desprinse de spațiul uzual, transpunând în creație percepția astralului, a galaxiilor și a tot ceea ce poate concepe omul dincolo de propria planetă. Această temă nu a șocat, datorită expedițiilor în spațiu, desfășurate de către Institutul de Cercetare din URSS, ci a stârnit curiozitate și interes din partea publicului larg. O altă temă de mare importanță pentru literatura ucraineană, dar și delicată pentru cititor, este cea a foametei. Câteva dintre operele importante care au relevat adevărul dureros referitor la foametea din Ucraina anilor '32-'33 ai secolului al XX-lea, atât pentru cititorul simplu, cât și pentru cel avizat, au fost interzise, fiind accesibile abia după ce Ucraina și-a dobândit independența în anul 1991.

Șaizeciștii Dmytro Pavlychko condamnă, în opera sa, atitudinea nepăsătoare a autorităților față de propriul popor, de țară și de limba maternă, Lina Kostenko poartă un dialog între trecut și prezent, interiorizând ideea datoriei artistului față de popor, în romanul în versuri «Маруся Чупай» („Marusea Ciurai”), Ivan Draci durează un nou pod între progresul științific și cel al valorilor spirituale, în «Чорнобильська мадонна» („Madona de Cernobil”), Roman Ivanyciuk folosește tematica istorică pentru a dezgropa adevărul despre trecutul națiunii ucrainene în romanele «Манускрипт з вулиці Руської» („Manuscrisul de pe strada Ruska”) și «Вода з каменю» („Apa din stâncă”), și lista cu autorii și temele pe care le propun cititorului poate continua.

Tânără generație a șaizeciștilor tindea nu doar spre „renașterea” în artă, ci și spre „renașterea” vieții sociale, însă guvernul a dezaprobat activitatea artiștilor șaizeciști, arestându-i și limitându-le publicațiile considerabil. Primul mare val al arestărilor a avut loc în anul 1965, iar, cel de-al doilea, în 1972. Din cauza represaliilor, comunitatea șaizeciștilor s-a divizat. Prima grupare, formată din I. Draci, B. Oliinyk, D. Pavlychko, numită și офіційне шістдесятництво (șaizecimea oficială), erau dispuși spre un anumit compromis ideologic, motiv pentru care puteau crea și publica fără îngrădiri. Membrii celei de-a doua grupări, în frunte cu Vasyl Stus, au format mișcarea disidentă, rămânând fermi principiilor și valorilor lor. Drept urmare, au fost arestați în masă de către autorități. În ceea ce privește cea de-a treia diviziune, reprezentată de Lina Kostenko și Vasyl Șevciuk, cunoscută sub așa-numita внутрішня еміграція (emigrația internă), a adoptat o poziție apolitică, fapt ce i-a redus la tăcere timp de mulți ani, însă ei au continuat să scrie pe ascuns.

Una dintre cele mai importante surse de inspirație a pleiadei șaizeciste a fost folclorul ucrainean, datorită căruia, artiștii cuvântului au îmbogățit și regândit motivele folclorice, cântecele, folosindu-le în literatură și artă. Opera artiștilor „Renașterii împușcate” a devenit un exemplu estetic al scriitorilor anilor '60, fiind conștienți de importanța racordării literaturii ucrainene la procesul literar mondial. Reprezentanții pleiadei șaizeciste au adus o contribuție semnificativă la dezvoltarea de noi genuri literare, precum balada, parabola, sonetul, schița, rubaiatul, romanul în versuri, proza fantastică, toate acestea conferind o nouă formă Cuvântului.

O influență literară covârșitoare în conturarea viziunii artistice a pleiadei șaizeciste a avut-o Lesea Ukrainka. Datorită „inflației romantismului”, șaizeciștii s-au întors către creația poetei, transformând utopia cuvântului, punând, astfel, bazele esteticului inovator în literatura ucraineană. Vocea Lesei Ukrainka cheamă cititorul să renunțe la superficialitate și să se adâncească în ceea ce este pur și onest, să militeze pentru viață și frumos, pentru curăția sufletească și pentru libertate, să zidească împreună cu tot poporul viața ucraineanului și să o trăiască cu cinste și onoare, în responsabilitate față de țară, să ridice stindardul adevărului și al credinței și să se arate vrednic să moară pentru pământul pe care s-a născut, pământul strămoșilor. Aspecte ale idealului, frumosului, profunzimea lirică și spirituală, mitică au condus către emanciparea perspectivei asupra lumii a cugetului ucrainean, îmbogățind literatura universală. Se pot observa, cu certitudine, multe analogii între viziunea poetei și a pleiadei șaizeciste, care, împreună, au creat o literatură ucraineană liberă.

Dacă ar fi să definim literatura ca o expresie, o modelare a viziunii asupra lumii a celor ce o scriu, putem constata că aceasta este în continuă schimbare. Paradigmele care modifică formalitățile unei epoci conduc spre o nouă reacție la stimulii realului. Evoluția unei literaturi este o reînnoire a tiparelor, o depășire, o lărgire a spectrelor. Pleiada șaizecistă este cea care a reușit să surclaseze proiectele estetice literare spre inovație!

Sara-Marta DEAC

Vasyl STUS

Simbol al credinței

Ceea ce, în copilărie, era o dragoste anxioasă, acum a devenit Alexandra, Valia, Liuda, iar la pieptul iubitelor cunoscute și necunoscute, am pierdut sentimentul a ceea ce înseamnă dragostea. Este calmul Liudmilei? Este sacrificiul Valiei? Este o sete insuportabilă a tălpilor? Este o pierdere? Este o graniță închisă între „înainte” și „după”? Este o slăbiciune și e de neînțeles până și acum.

Ceea ce, în copilărie, era credința în mai bine, acum a devenit o durere amară: binele nu există. În întreaga lume nu există. Binele este un vis, este moartea, este pierderea conștiinței. (1963)

Traducere din limba ucraineană de Sara-Marta DEAC

Ivan DRACI

* * *
Nu fiți sinucigași!
În zadar va îngheța creierul vostru
În mrejele frigii
Și iarna își va îndrepta spre voi,
Ghinioniștilor paradoxali,
Mitralierele.
Cosindu-vă, chipurile, în glumă
Unul după altul.
Cădea-vor trupurile voastre
În mijlocul drumului
Fără început și fără capăt,
Iar Ianusul vremii
Va privi cu invidie
O asemenea ispravă.
Nu fiți sinucigași,
Mai ales degeaba!
Mai bine nașteți-vă!

Până lumea va zbura
Pe aripile galaxiilor,
Până soarele mai ține la pieptu-i
Pământul incandescent
Și experiențele pământene-i gădilă
Orbita,
Până dreptatea mai umblă cu
Săbii la cingătoare,
Până muzeelor nu le ajuns florile acestui
Pământ,
Nașteți-vă!
Nașteți-vă până vă suportă
Viața!

(Poezie preluată din volumul
80 de privighetori ucrainene
Antologia poeziei ucrainene contemporane, vol. I,
în traducerea lui Ștefan Tcaciuc,
Editura Paco, București, 1995, p. 129.)

Nicolae CORNESCIAN

Cărări

Nimeni nu ne vede în această lumină orbitoare, în aceste ore, în parcuri golite de smarald și nuanțe necoapte, unde arborii, exceptând formele aparent firești, nu mai au nici un miez. Pietrele, chiar și ele, rămân deasupra pământului. Pretutindeni, unde e loc pentru tot ce există și tot ce se poate descoperi. Se poate atinge, precum siluetele celor ce se grăbesc să ajungă altundeva. Trec alături și nici nu ne privesc. Sosesc de departe. Se întorc din trecut. Din alte lumini și din alte parcuri golite de umbre. Vin aici întrucât aici încă mai rămâne totuși ceva. Ceva destul de real, strălucitor și prezent. La fel ca și-n imaginarul lor, plin de drumuri destul de posibile. Aceste alei ce ne ocolesc. De care, oricât n-am încerca, nu ne putem apropia. Mai ales acum când așteptăm să se-ntunece. Ca și luna trecută. Tot în data de 13. În acea duminică în care am venit aici doar ca să izbutim să ne izbăvim de orice amintire.

Din pricina urmei tale

Crezi că-n acest loc, atât de străin, nu se mai poate aminti mai nimic, întrucât tocmai aici n-a ajuns încă nimeni. De nicăieri. În această casă ancestrală, nici măcar aerul nu a fost înlocuit, cu ceva mult mai diafan și destul de umed. Și nici lumina, păstrată în adâncul oglinzilor, nu s-a stins niciodată. Aici, unde privirea ta lasă urme transparente în odăi în care nu există nimic. Unde totul se întâmplă

tocmai așa cum nici nu credem că ar fi cu putință chiar și-n alte locuri. Cât mai departe de tot ce ne desparte de tot. Unde se petrece totuși ceva ce ar putea fi prezent, s-ar putea aminti, ca să răzbim să ne simțim destul de străini și aproape singuri. Îndeosebi în aceste momente în care se crede că suntem uitați. Și nimic din tot ce s-ar putea înlocui nu mai lasă nici o urmă înăuntru. Alături. Oriunde, unde s-ar putea întâmpla orice din ceea ce credem că ar fi cu putință. Chiar și în cu totul alt aer, decât cel cunoscut deja. În lumini ce se cer uitate, dacă vrem să plecăm cu adevărat. Să plecăm pentru totdeauna. Înspre alte locuri. Acolo unde nu vom putea fi știuți de nimeni, căci nimeni nu-și va aminti mai nimic din ceea ce nu a văzut vreodată. Îndeosebi în acele momente în care viitorul va putea fi uitat în orice secundă. Din cauza urmelor. Din cauza urmei tale.

Între oglinzile străvezii

Mereu aici, între noi, aerul e mereu transparent; mult prea transparent. Mereu acum când nici nu știu ce se-ntâmplă din nou. Nu știu încotro ai să pleci, dacă n-ai să izbutești să-ți mai amintești promenadele tale nupțiale. Prin parcuri de distracții. Deasupra pustiului. Oriunde în spațiul tău, între umbrele noastre zburătoare. Când va veni timpul să uităm tot ce s-a petrecut doar acum și aici. Când vei fi doar cea pe care am să pot s-o-ntâlnesc oriunde în lume. Ca acum. Aici. Departe de tot. De apa în care totul devine transparent. De siluete ce apar unde s-a adunat lumina întregii lumi. Oriunde în spațiul tău, între aceste oglinzi în care ne vedem și nu știm unde suntem din nou, unde suntem în prezent iarăși.

• Rescrieri poetice •

Lucian PERȚA

ÎNCĂ O ACUARELĂ

(după poezia „Acuarelă”
a lui Corneliu Irod,
Ecouri ucrainene, nr. 20/2021)

Pe streșinile din oraș
iar țurțurii ne stau grămadă,
pe stradă nu poți să faci pași,
decât riscând în cap să-ți cadă.

Cu soare-n ochi* o săptămână
am fost, dar noaptea-i ger acum,
iar ziua ceața e stăpână
și-un clarobscur durat de fum.

Pe cer și luna-i înghețată,
De stele, ce să mai vorbesc,
clipesc de frig pe bolta toată
și-unele cad, când amorțesc.

E-un peisaj de vrajă parcă,
demn de-un poet sau pictor mare,
dar și pe mine mă încearcă
muza, și îi dau ascultare.

Totuși, mă rog la ceas de seară
iarna să fie spulberată,
să fie primăvar-afară
și țurțurii să cad-odată.

* cuvintele boldite reprezintă sau
fac aluzie la titlurile unor volume ale
autorului

IVAN ARDELEAN (1942-2021)

Ziua de 3 februarie 2021 a fost o zi tristă pentru membrii comunității ucrainene clujene, întrucât cel care a înființat, în urmă cu 15 ani, Filiala Cluj a Uniunii Ucrainenilor din România, Profesor univ. dr. Ivan Ardelean a trecut la cele veșnice. Cercetător de marcă în fizică, recunoscut pe plan național și internațional, Profesor emerit al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Doctor Honoris Causa al Universității din Oradea, membru al Uniunii Scriitorilor din România, poet și publicist ucrainean, autor a cca 600 de lucrări științifice din domeniul fizicii sunt câteva dintre meritele și realizările celui care și-a dedicat întreaga viață nu doar fizicii, ci și comunității căreia îi aparținea, afirmându-și cu mândrie ori de câte ori avea ocazia naționalitatea ucraineană. Colegiul redacțional al revistei își exprimă imensul regret pentru această grea pierdere și transmite sincere condoleanțe familiei îndurerate.

Drum lin către stele, stimate Domnule Profesor dr. Ivan Ardelean!

Probabil că atârnă și astăzi în aceeași ramă aurită, pe același perete, la stânga ușii care dă în sala alăturată a muzeului. N-am mai văzut-o de mulți ani. Eu locuiesc acum într-un orașel prăpădit, departe de Kiev, nu mai sunt tânăr de mult și mi-e greu să-mi imaginez cum ar arăta o eventuală întâlnire a noastră. Oare m-ai recunoaște, văduvioara mea, dintre atâtea chipuri? În toți acești ani, prin fața ta au trecut mii, și cei mai mulți dintre ei, ascultând cum le îngheață inima, emoționată de gingășie și tristețe, de frumusețe și mahnire eternă, îți mărturiseau printr-o privire supusă tainica iubire pe care ți-o poartă, își exprimau emoția și fericirea de a te vedea. O, eu știu...

Atunci eram foarte tânăr. Eram în anul întâi la Universitatea din Kiev. N-am reușit să obțin loc în cămin și de aceea a trebuit să închiriez o cameră.

Roza Isakivna, așa o chema pe proprietărea apartamentului de două camere dintr-un bloc vechi cu patru etaje¹, într-o curte de pe strada Saksahanskyi. De câte ori îmi amintesc de evreica de șaptezeci de ani, o fărâma de femeie și aproape rotundă, de fiecare dată aud în urechi acel hârșăit surd. Umblând de colo colo prin apartament, ea nu ridica picioarele, ci le târa pe parchetul vechi, încălțată în papucii ei scâlciți. Acel târșăit se asocia cu scârțâitul parchetului răscopt, cu răsuflarea hâjăită a bătrânei și toate acestea, amestecându-se, sunau scârbos, ca o hidoasă melodie. Repetându-se zilnic, ea devenea insuportabilă, îmi zgâria inima, mă scotea

din răbdări. Mă deprimeau încăperile înalte și mohorâte, în care soarele nu intrase niciodată, aerul stătut, mirosul de haine vechi, de mucegai, de naftalină și încă de ceva care persistă numai într-o locuință veche cu locatară bătrână. Cel mai de nesuportat devenea totul când peste oraș se lăsa înserarea, iar Roza Isakivna spunea că e timpul să mergem la culcare. Ea se odihnea în camera mare pe un pat lat de lemn, deasupra căruia atârna un covor galben, putred. Pe cap avea o bonetă decolorată cu dantelă, și bătrâna semăna izbitor cu Korobocika² lui Gogol, fapt care-mi trezea un sentiment neplăcut. În fiecare seară, mă temeam să n-o visez în noaptea care urma. Acoperindu-mă cu plapuma peste cap ca să nu aud din camera alăturată răsuflarea ei grea, așteptam să se facă dimineață.

Așa că vă puteți imagina câtă dorință aveam să mă întorc acasă după terminarea cursurilor. Ieșeam dintre zidurile roșii, posomorâte ale Universității, traversam strada și hoinăream prin parcul în care se înălța statuia lui Șevcenko. Bătrânul stătea cu capul descoperit pe soclul înalt și-i privea cu asprime pe trecători. Cu gulerile ridicate, cu umbrelele desfăcute, aceștia mișunau la picioarele lui ca niște furnici și toți se grăbeau încotrova. De vreo săptămână, deasupra orașului atârna un cer întunecat, de metal, aerul era plin de o pulbere de ploaie, și cei mai mulți dintre oameni simțeau în suflet o încătușare și o scârbă. Eu ieșeam din parc și coboram scările abrupte de piatră în strada Repin. Acolo, într-o fostă vilă, se afla muzeul de artă rusă. În loc să mă duc sau tocmai pentru a nu mă duce la neprimirea mea locuință, eu veneam aici aproape zilnic, încât începuse să mă cunoască și paznicul muzeului. Eu urcam la etaj și mă îndreptam direct spre sala, unde, alături de multe altele, era expus un anume portret. N-o să ascund că veneam aici atât de des, iată întreaga ultimă lună de toamnă, numai pentru acest portret. Și dacă în sala alăturată s-ar afla portretul Monei Lisa³, eu tot la acest portret aș veni.

Lumină și umbră, alb și negru, nimic inutil, aproape zgârcit, tristețe profundă și gingășie. De pe pata neagră luminau două pete albe: fața femeii și o mână cu degete slăbite de chin, încătușate de două inele. Chipul palid, bolnăvicios, aproape transparent, prin care privirea trece și se afundă adânc-adânc în neființă, la care nu te saturi să privești, oricât de des ai veni aici. Jos pe ramă, o tăbliță mică, plumburie: I. F. Kapkov, „Văduvioara”. Chiar din prima zi mi-a căzut privirea pe acest portret și mi-am dezlipit ochii de la el abia în clipa când am simțit o ușoară atingere pe umăr și o bătrânică, custodele muzeului, zâmbind trist, m-a anunțat că e ora de închidere. Iar când am ieșit în stradă, în oraș se aprinseseră luminile. Era ziua când m-am molipsit. E o boală care nu se tratează cu pilule și de care nu dorești să te vindeci nici sub amenințarea unui sfârșit fatal. Cu cât priveam mai mult acel chip, cu atât mai puternic eram atras spre muzeu. Așteptam cu nerăbdare terminarea cursurilor, ca să traversez parcul în fugă. Joia devenise pentru mine cea mai grea zi, pentru că în acea zi muzeul era închis.

Și iată că într-o zi, în acea zi mohorâtă și umedă de toamnă, când sufletul e înclinat spre tristețe, eu stăteam în fața portretului și ascultam cum suieră afară vântul și aruncă în geamuri stropi mărunți de ploaie. Și la un moment dat am simțit că mâna cuiva s-a atins de umărul meu. Eu m-am întors. Dar de ce făcusem asta voi înțelege mai târziu. Mai târziu voi înțelege că nu mai priveam portretul, ci o față reală, la fel de bolnăvicios palidă și transparentă, deși sub ochi, se pare, avea cearcăne mai vinete, iar în păr îi luceau picături de ploaie. De surprindere, căscasem gura, probabil cu intenția de a spune ceva.

¹ În original: „cinci etaje”, pentru că în Ucraina, Rusia, SUA ș.a., parterul e considerat etajul întâi. (C. Ir.)

² Personaj din „Suflete moarte” de N. V. Gogol. (C. Ir.)

– Ssst! – m-au pus în gardă buzele unei necunoscute. – Nu-i nevoie... Știu... Să mergem...

Fără să-mi dau seama, de parcă eram năuc, am plecat împreună cu necunoscuta. Și abia după ce am ieșit din muzeu, am îndrăznit să întreb unde mergem și să-i mai privesc o dată chipul. Aici, în stradă, am observat că nu semăna chiar atât de mult cu portretul și am apucat să mă gândesc că pur și simplu fusese o stare de moment, când, după o îndelungată contemplare a unei imagini, ea rămâne pentru un timp imprimată pe creier.

Femeia avea mai puțin de treizeci de ani. Însă vârsta exactă era greu de stabilit, pentru că, după cum am spus, fața ei părea prea extenuată și bolnăvicioasă.

– Știu că vă interesează „Văduvioara”... Nu doriți să aveți o copie? – mă întrebă ea.

Fața mi se lumină.

– Bine, – continuă necunoscuta, – eu am o astfel de copie și pot să v-o dau.

Ea privea înainte și mergea atât de repede, că abia mă țineam după ea.

De aceea nu mi-am dat seama când am ajuns la intrarea unei clădiri, care avea un lift antediluvian hodorogit, închis într-o colivie metalică. Am urcat la ultimul etaj. Femeia scoase cheia din buzunar și descuie ușa unei locuințe. Apăsă pe întrerupător, și sub tavan se aprinse un abajur roșu-închis. Era o cameră destul de spațioasă, cu două ferestre nu prea mari pe peretele înclinat, care în același timp servea clădirii de acoperiș. Din această cauză, aveam impresia că nimerisem în pod.

În același timp, camera mi se păru primitoare. Deși nu prea semăna a locuință, mai curând a atelier de pictură. Mirosea puternic a vopsele, în colț, lângă dulap, se aflau rame de baghetă de diferite mărimi, peste tot în încăpere atârneau tablouri, desene, în mijloc, întors spre fereastră, se afla un cadru de lemn, pe care era întinsă o pânză

albă. Lângă peretele îndepărtat se vedea un pat, deasupra căruia atârna altă alcătuire ciudată din baghete date cu bronz, iar patul părea să se găsească într-o nișă întunecoasă.

– Intrați. Puteți privi. Eu sunt pictoriță... – spuse necunoscuta.

Am intrat în cameră și am început să mă uit la picturile care atârneau pe pereți. Am mai văzut și altădată ceva asemănător. Dar o astfel de pictură nu mă atrăgea. Sincer să fiu, eu n-o înțelegeam și consideram că nici n-ai ce să înțelegi la ea. Erau niște abstracții în diferite culori, aruncate anapoda, străbătute de linii nervoase, cu triunghiuri și paralelograme, din care priveau ochi roșii, cu peisaje violente, nepământene, nori zdrențuiți, părți din trupuri umane și iarăși acei ochi roșii și încă multe alte lucruri ciudate și de neînțeles.

– Cred că n-o să vă placă. Și să nu vă simțiți obligat să spuneți amabilități, – zise gazda, iar vocea ei mi s-a părut puțin iritată.

Eu tăceam.

– Da, nu e ceea ce vă așteptați să vedeți, – continuă ea. – Nu-i așa?

Eu m-am întors spre necunoscută și am privit-o imediat, surprinzând acea lucire neliniștită a ochilor ei mari și negri care mă priveau în față atât de îndrăzneț și cu atâta franchețe. Într-adevăr, ochii ei erau ciudați, prea ciudați.

În încăpere se lăsa o liniște specială și doar plesnetul ploii în geamul ferestrelor îmi amintea că mă aflu într-o cameră, nu în mormânt. Tăceam amândoi, iar eu nu știam ce urmează, ce să fac în continuare. Aș fi vrut să întreb de „Văduvioară”, dar parcă aveam limba de plumb, iar buzele mi s-au lipit și s-au uscat. Și parcă nu eu, ci altcineva îmi ridică ochii și-n acea clipă ei iarăși au întâlnit acea privire îndrăzneată, plină de franchețe și sete disperată.

– Eu știu ce vrei tu să mă întrebi, – mă tutui pe neașteptate femeia. – Așteaptă... Așteaptă... Eu nu te-am păcălit. Orice s-ar întâmpla, ai s-o vezi pe „Văduvioara” ta.

Eu o priveam în față și nu pricepeam ce spune, ce vrea de la mine. De fapt, ce s-a întâmplat? De unde toate astea? Dar cu fiecare minut, mă cuprindea un sentiment pe care nu-l puteam desluși, dar care mă atrăgea, ne apropia unul de celălalt, iar lumina roșie a semiîntinericului din camera ei îmi șoptea ceva blând, intim, care face să-ți tremure corpul ca de ger. Încordarea creștea. Liniștea și lumina vie a încăperii continuau să mă emoționeze. Și deodată m-am înecat. Ah, cât de neașteptat fusese.

– Privește! – șopti ea tare, dezbrăcând paltonul.

Și în acea clipă, în penumbra roșie, îmi apărură în față, legănându-se, doi sâni mari. Ah, era atât de surprinzător.

– Nu-ți ascunde ochii. Așteptai altă „Văduvioară”, știu... Privește, nu te rușina.

Ea vorbea precipitat, agitat și se simțea că sub sânii ei mari bate o inimă la fel de mare și fierbinte.

– Azi și eu sunt văduvă, deși nu mi-am pierdut bărbatul; avusesem mulți, e-adevărat. Eu văduvesc după altceva mai mare, mai important. Pe mine, înțelege, m-a părăsit arta, pe care

³ Gioconda sau Mona Lisa – celebra pictură a lui Leonardo da Vinci, realizată între anii 1503-1506. (C. Ir.)

am iubit-o mai mult decât pe oricare dintre bărbați și, odată cu ea, și mintea, judecata normală. Acum sunt fugită de la balamuc, da-da, în care mă aflu de peste două săptămâni, internată din proprie inițiativă, iar mâine o să mă întorc acolo. Am obținut libertatea doar pentru o zi, ca să mă duc la muzeu. Eram sigură că o să te găsesc lângă ea. Te-am urmărit mai de mult. Vii zilnic la ea. De ce? Ce poți contempla atâtea zile pe fața ei simplă, o banală pată de lumină?

O clipă, buzele ei se strâmbă ca de o durere acută, iar ochii i s-au îngustat și mi s-a părut că ea a zâmbit vag.

– Pe mine toată, focul sufletului meu, gândurile le-am dedicat libertății depline, unei sete adevărate a culorilor, unei noi exprimări, care să tulbure, să surprindă, să-ți taie răsuflarea, să sfășie sufletul și inima. Și? Tot ce vezi aici e un mare zero. Dar eu încă nu sunt pierdută de tot. Tu nu mă înțelegi. Dar știu că ești dintre cei care pot înțelege profundul și pot suferi pentru artă. Dar de ce tocmai „Văduvioara”? Spune-mi de ce? De ce câteva generații stau vrăjite în fața ei? De ce anume sunt încântați ochii lor? De ce tu te duci doar la ea și doar pe ea o iubești? Nu-ți ascunde ochii. Și nu te gândeai acum la ea. Că doar vrei să-mi vezi corpul. El chiar e plăcut și poate fi înțeles. Păi atunci, să fim realiști, dar adânci, până la fund. Să fim profunzi, dar pe tăișul realității.

Cu cât vorbea mai mult, cu atât spusele ei deveneau mai complicate. Vedeam cum plâng ochii ei, în care era ceva nebunesc. Ea stătea în fața mea complet goală, iar pe obraji i se prelingeau lacrimi.

– Eu înțeleg că acum ți-e greu să te abții, – continuă ea cu aceeași ardoare, – nu te împotrivi, fă ceea ce-ți dorești... Fă tot ce vrei... Și nu încerca să înțelegi de ce fac eu asta. Nici eu nu pricep, dar acum nu mai sunt eu, e animalul din mine, e tot ce a mai rămas din mine. Dezbracă-te și nu te gândești la nimic.

Ea păși spre mine.

– Tu nu vrei să mergi azi acasă, așa e?

– Nu, nu vreau, – am răspuns eu cu voce tremurată.

Eu chiar nu doream să mă întorc în camera mea, care mirosea a mucegai și a naftalină și să ascult scârboasa melodie din locuința veche a unei proprietărese bătrâne. În geam continua să lovească ploaia, iar în cameră era liniște și cald. În fața mea, pentru prima oară, se afla trupul gol al unei femei.

„Cine e ea? De ce tocmai eu? Nu, ea nu-i curvă, asta fără îndoială.

E bolnavă? Da. Însă o spusese chiar ea, deci se controlează. Cine e ea? Cine?” – continuau să-mi umble prin cap aceste întrebări, dar pentru mine au încetat să mai fie atât de importante. Simțeam că treptat ele își pierd din greutate și am ajuns să-mi fie indiferent: Cine e? De ce? Pentru ce? O doream, doream trupul femeii, și totul din jur dispăru în ceața roșie.

– Rămâi, n-o să mai ai altă ocazie, – se auzi iarăși vocea ei înceată, blândă.

Iar eu am simțit cum mi s-au așezat pe umeri mâinile ei ușoare.

– Trăiască realismul! Fie și epoca renașterii mele.

Se pare că în acea zi ochii ei au surâs pentru întâia oară, mari, negri.

Mirosea a vopsele, a așternut proaspăt și a încă ceva inexprimabil, dar care părea atât de cunoscut, drag, cald, cel mai apropiat din lume. Mirosea a trup, a buze, a dragoste. Mirosea pentru întâia oară. Iar dincolo de fereastră gemea vântul și turna cu găleata, în cameră era plăcut, în patul de sub peretele ciudat, stăteau lungite alături două trupuri vlăguite.

– Ți-a plăcut? – întrebă ea.

– Da, ca niciodată!

– E pentru prima oară când ți-a plăcut așa?

– Da! Și ca nicicând!

Eu priveam tavanul întunecat, care părea un cer al nopții, iar eu mă simțeam de parcă m-aș fi tolănit pe norii lui de vată, și totul părea neobișnuit, neașteptat. Vârfurile degetelor subțiri ai femeii îmi răsirau duos părul.

– Rămâi dacă vrei. Dacă vrei, rămâi pentru totdeauna.

– Chiar mi-aș dori să rămân aici pentru totdeauna.

– Nu regreti că ai venit aici? Și n-o mai vrei pe „Văduvioara”?

– Acum te vreau doar pe tine și pe nimeni altcineva.

– Îmi promiți că n-ai să te mai duci la muzeu?

– Promit.

Ea tăcu un timp. Apoi pe neașteptate izbucni într-un râs sălbatic, nervos. Și în acel râs se simțea fie solemnitatea unei victorii, fie deznădejdea unei grele înfrângeri. Țin minte că am fost stânjenit de acel râs și am simțit un fel de atenționare interioară. Și deodată mi s-a părut... Am privit-o și iarăși am văzut lacrimi în ochii ei. Se săltă brusc în coate.

– Iar acum îmbracă-te! Îmbracă-te! Nu mai am timp... N-am timp... trebuie să plec, – spuse ea cu hotărâre, neașteptat de aspru, chiar grosolan.

– Cum așa? – m-am pierdut eu.

– N-am timp, n-am timp. Măine... Măine, dacă vrei, am să te aștept. Acum trebuie neapărat să... Orice-ar fi, trebuie neapărat s-o fac. În sfârșit... Acum știu! Știu! – continua ea în transă și-i vedeam în semiîntunericul roșu ochii rățăciți.

Apoi, pentru o clipă, părea că și-a venit în fire și îmi zâmbi cumva cu zgârcenie și blând.

– Nu te supăra, dar acum trebuie să rămân singură. Du-te și îmbracă-te. Du-te mai repede, mai repede! – vorbi ea sacadat și ochii i se umplură iarăși de un foc nesigur, iar fața i s-a strâmbat într-o grimasă nervoasă.

Apoi aproape că m-a împins din cameră afară și încuie ușa după mine.

Curând m-am trezit în stradă și eram tare buimac. Am ridicat privirea. Geamul de la ultimul cat al clădirii cenușii se zărea într-o lumină roșie-întunecată. M-am uitat la ceas. Până-n zori nu mai era chiar atât de mult. S-o deranjez pe Roza Isakivna la o asemenea oră nu era un lucru

cuminte. De sub o bancă se rostogoli spre mine un ghem întunecat, mă fulgeră cu niște ochi verzui și mieună. Mi-am ridicat gulerul și am pornit-o prin orașul adormit.

A doua zi, după cursuri, am găsit fără mare greutate clădirea cenușie. Acum, la lumina zilei, se vede că acoperișul brun-roșcat era din țigla figurată. Am urcat la ultimul etaj și am sunat la ușă. Eram bine dispus. Presimțeam o bucurie. Aveam aproape optsprezece ani.

Nu era nimeni acasă. După aceea am mai stat în stradă lângă acea clădire.

„Sau poate pur și simplu n-a vrut să-mi deschidă”, – m-am gândit.

Am mai venit și-n acea seară, și a doua zi, dar nu mi-a deschis nimeni.

Trecuseră câteva zile. Eu n-am mai trecut pe la clădirea cenușie, dar ceva irezistibil mă atrăgea într-acolo. Și iată că odată, când stăteam din nou în fața ușii ei, de-acum fără vreo speranță și voiam deja să plec, scârțâi și se deschise ușa de vizavi. În ea apără o băbuță care semăna cu un hârciog de stepă când se ridică pe lăbuțele dinapoi.

– Pe cine căutați? – întrebă ea răgușit.

– O caut... Am venit...

Și abia atunci mi-am dat seama că nici nu știu cum o cheamă.

– Am venit la pictoriță.

Bătrâna m-a măsurat mirată.

– Dar ce, nu știți?

Ea mă privea de parcă ar fi vrut să se convingă de ceva.

– Ce anume? – am întrebat eu.

– Katea nu mai e. Era internată la spital și... Chiar nu știți nimic?

– Nu. Dar ce s-a întâmplat?

– Și-a tăiat venele. Acolo, la spital, noaptea, când dormeau toți. Au găsit-o dimineața, dar se scursese tot sângele din ea... Singură o făcuse... Lângă ea au găsit un bilet: să fie înmormântată lângă tatăl ei. Ei toți fuseseră pictori. Dar acolo nu mai era loc, așa că au ars-o... O cutie cu cenușă. Ca să încapă.

Eu o ascultam pe bătrână și mi se părea că aiurez, că totul se petrece într-un vis îngrozitor din care doream să mă trezesc cât mai repede. Dar bătrâna continua să vorbească și era absolut reală.

– Dar dumneata cine ești? – abia am auzit întrebarea pe care bătrâna, probabil, o repeta.

– Eu?... Sunt un cunoscut... I-am comandat un tablou, – am mințit eu și, se pare, am roșit.

– Eu am cheia ei, – spuse bătrâna fără să-i pese, – pot să descui dacă vrei. Poate găsim tabloul dumitale. Acum toate sunt ale nimănui. Cine mai are nevoie de ele?

Eu am ridicat din umeri, căci nu știam dacă se face să intru acolo sau nu.

– Hai, – spuse săritoare bătrâna, scoțând cheia din sân. – Acum o săptămână, vine la mine și-mi zice s-o păstrez eu. Iar acolo, în afară de tablouri, nu ai ce lua. Dar cine are nevoie de ele? Iar după cheie n-a venit nimeni... Ar trebui să vină miliția sau alte autorități... Iar noi n-o să luăm nimic ce nu ne aparține, nu-i așa?

Bătrâna descuiă ușa. Ca și atunci, în cameră mirosea a vopsele.

Toate se aflau la locul lor. Chiar și plapuma era mototolită pe pat ca în acea seară, iar un capăt al ei atârna până pe dușumea. Într-o liniște tăcută, atârnavă ciudatele ei picturi cu ochi roșii, care acum păreau plecați în jos. Oare mi se întâmplase cu adevărat? Oare fusesem aici? Și deodată am observat ceva, încât îmi trecu un fior rece pe șira spinării. Ne-am trezit față-n față. De pe pânza albă odinioară, întinsă pe alcătuirea aceea de lemn, încătușat, încălțit, dintre linii de diverse culori, fâșii și neorânduială, sfori, sârmă ghimpată, lanțuri, mă privea un ochi enorm, chircit într-o dureroasă grimasă. Era îngrozitor acel ochi. Și brusc îmi apără în minte acea seară și fața ei palidă, schimonosită de aceeași grimasă bolnăvicioasă-nervoasă. Îngrozitorul ochi, anormal și scârbos, mă privea acum cu ochii ei, și avea în acea privire și un rânet sălbatic, și mânie, și o nemărginită tristețe, și desertăciune. Acum aveam impresia că de pe pereții întunecați, din fiecare tablou, mă privesc ținută toți acei ochi sângerii, roșii. Pentru moment, am amețit și m-am clătinat.

– Ei, ai găsit? – am auzit eu glasul bătrânei, răgușit și încordat.

– Ce? – n-am înțeles eu.

– Ei, tabloul dumitale.

– A... Nu, nu-nu, – am răspuns eu hotărât. – Aici nu e... Dar spuneți-mi, cum o mai chema? Că dacă aș vrea să mă duc la cimitir...

– Pe Katea? Ei toți erau Kapkov. Pe taică-su așa îl chema, asta e sigur, dar pe Katea o mai chema și altfel. Dar n-aș putea să-ți spun cum.

– Kapkov? – m-am mirat eu. – Cum adică? Cum, chiar Kapkov?

– Kapkov, dar ce e? – s-a mirat ea.

– Nu, nimic... Pur și simplu... Cine știe... Dar nu cumva... Vă rog să mă scuzați pentru deranj. Trebuie să plec.

– Nu face nimic, – răspunse bătrâna. – N-ai pentru ce. Mergi cu Dumnezeu. Păcat că n-ai găsit tabloul dumitale.

Când am ajuns în stradă, mi-a suflat în față un aer proaspăt de seară cu primul ger din acest an. Am hoinărit pe străzi și sub bocancii mei se spârgea și se rupea proaspăta pojghiță de gheață, subțire și slabă, de pe micile băltoace. Am cotit după colț. Și abia mai târziu am înțeles încotro mergeam. În fața mea se aflau treptele muzeului. Am deschis ușa și am intrat. Ca și altădată, chipul curat, transparent, iarăși mi-a luminat ochii. Dar acum era în el ceva nou, necunoscut, care-mi dădea o impresie nouă și necunoscută, neînțeleasă și nedefinită, aproape ireală, dobândită în acel vis de demult al unei vieți străine, care cu anii – acum o știu – se va uita, se va pierde în neînțelegere, lăsând în schimb o veșnică tristețe ascunsă și un dor neostoit.

Traducere din limba ucraineană și note de **Corneliu IROD**

I. F. Kapkov, Văduvioara

(Continuare din nr. 19)

Căpitanul scoase din toc aparatul de fotografiat și făcu câteva poze. Profesorul stătea alături și n-avea niciun chef să se întindă la vorbă cu kaghebigul, doar îi răspundea cuminte la întrebări. Privirea îi căzu asupra cablului electric care trecea chiar pe deasupra gropii și mai departe pe deasupra garajelor. Cum de nu-l observase până atunci? Trebuie neapărat să-l însemneze pe schiță.

Apoi căpitanul se îndreptă spre clădire. În interior nu se schimbase nimic, deși nu – sub perete erau câteva sticle de bere goale. Mai înainte nu erau, deci elevii chiar vizitaseră aceste locuri. Fără să spună ceva, căpitanul dădu din cap și oftă. Ei treceau încet dintr-o încăpăre într-alta, însă peste tot erau întâmpinați de grămezi de vechituri, până ce căpitanul observă scara de lemn care ducea undeva sus.

– Ce părere aveți? Acolo ce-o fi?
– Probabil, podul.
– V-ați uitat și acolo?
– Dar noi căutam mingea. Ea n-avea cum să ajungă acolo.
– Cine știe, – căpitanul ridică din umeri și-și aprinse o țigară. – Ce-ar fi să urcăm sus?

– Nu știu în ce stare e scara... Iar pardoseala podului e de lemn... Poate a putrezit...

– Nu-i nimic, o să călcăm cu băgare de seamă.

Și se îndreptă hotărât spre scară, iar profesorul, ascultător, îl urmă. Treptele scârțâiau și trosneau, căpitanul avea grijă să pună piciorul la capătul treptei, profesorul făcea același lucru, simțind cum emoția lui creștea neîncetat. El chiar scoase din buzunar o pastilă de validol și o puse sub limbă. În cap îi băteau ciocane și simțea cum îi crește tensiunea.

Era într-adevăr podul, un pod destul de spațios; și aici se aflau scânduri, spărturi de mobilă și tot felul de zdrențe, între care erau sutane negre, pantaloni, brăie, ghete, ba chiar și mingi vechi dezumflate. Profesorul ridică una dintre ele, era o minge la fel cu cea pe care le-o aruncase cineva peste zid, numai că era spartă.

– Ce-i de aici într-adevăr jucaseră fotbal, – spuse căpitanul. – Și mingea e la fel. Cineva s-a gândit să vă facă o glumă.

– Dacă mi s-ar fi întâmplat numai mie...

– Dar aia... la priviți, ce-i acolo?... – arătă el spre colț, unde se vedea negrind ceva.

Profesorul și-a aranjat ochelarii, deși asta n-a ajutat la nimic, pentru că în colț era întuneric. Dar căpitanul era pregătit: scoase o mică lanternă și orientă fascicolul de lumină spre ungher. Acum s-a putut vedea o ladă veche din lemn, acoperită cu un strat gros de praf. Apropiindu-se, ambii au fost nevoiți să se aplece, pentru că acolo acoperișul se lăsa în jos, căpitanul cercetă lada cu atenție și zise mirat:

– Aici e atâta praf că e limpede, că de ani de zile n-a pus nimeni mâna pe ea.

– De ce vă mirați?

– Curiozitatea umană e nelimitată. Nu cumva credeți că, în afară de noi, aici n-a mai pătruns nimeni? Încercați să ridicați capacul, iar eu o să vă luminez.

O astfel de misiune nu i-a plăcut profesorului, dar n-a protestat și a tras de capac în sus, însă ceva îl oprea, deși nu se vedea nicio încuietore.

– Ce e?

– Ceva oprește deschiderea... am impresia că... – profesorul se îndreptă de șale și se lovi cu capul de căprior.

– Ia luminați dumneavoastră acum.

Căpitanul apucă zdravăn de capac și trase, dar simți probabil același lucru ca și profesorul, căci nu se putu abține și înjură; capacul opunea rezistență, ca și când l-ar fi ținut cineva din interior. Căpitanul se dădu în spate un pas-doi ca să nu stea aplecat, scoase de la subsuoară pistolul și ordonă:

– Ia ieși de-acolo!

– Dar ce, credeți că acolo e cineva? – se miră profesorul, nevenindu-i să-și creadă propriilor senzații.

– Sunteți de altă părere? Sunt sigur că acolo se află acel moșulică al dumneavoastră. Fostul paznic. Ieși că trag! – dar din ladă nu răzbi niciun sunet. – Număr până la trei!

– Poate n-ar trebui, – îl atinse profesorul pe umăr.

– Atunci, să iasă. Unu... – era o liniște de-i țiuiău profesorului urechile și el scutură din cap. – Doi...

– Ascultați!... – zise profesorul spre ladă. – El chiar e gata să tragă! Nu glumește!

– Trei... – dar căpitanul nu trase.

Mai așteptă o clipă, se uită la profesor, care se pierduse, de parcă ar fi vrut să se sfătuiască cu el și băgă pistolul la loc. Apoi privi în jur, găsi un fier turtit și încercă să forțeze capacul. Fierul intră câțiva centimetri sub capac, iar când începu să ridice în sus de celălalt capăt al barei de fier, capacul trosni și cedă, dar cu un geamăt atât de jalnic, că te apuca mila. Căpitanul se aplecă și-și băgă umărul sub bara de fier și se propti cu tot trupul; capacul se crăpă cu zgomot și se desfăcu. Profesorul îndreptă lumina lanternei în interiorul lăzii. Înăuntru nu era nimeni. Dar și ceea ce văzură i-a uluit. Lada era plină de mingi, tricouri, ghete, teniși și alt calabalâc, care poate fi văzut pe un stadion. Dar toate erau de azi, nu de dinainte de război.

– Iată toate lucrurile care fuseseră furate, – zise căpitanul.

Profesorul veni mai aproape și, recunoscând mingea școlii, o luă.

– Lăsați-o! – îl opri căpitanul. – E probă materială.

– Nu aveți aici destule? Iar de mingea asta eu răspund. Ia uitați-vă: e numărul de inventar... trei, opt...

Iurii VYNNYCIUK

CEI CARE NE URMĂRESC

– Bine, fie. Ia mai luminați.

Căpitanul mai cotrobăi prin ladă, dar nu mai descoperi și altceva în afară de ceea ce văzuseră.

– Sigur că moșul ăla nebun al dumneavoastră, – îi spuse profesorului, – fură lucruri și le aduce aici. Iar în schimb, aruncă gioarse.

– Dar ați văzut și dumneavoastră că pe ladă era praf depus în ani de zile.

– Nu știu cum reușea să deschidă lada fără s-o atingă cu mâinile... Dar fapta-i faptă... Acum luminați unde o să vă arăt eu, iar eu o să fotografiez.

Aparatul foto a tot țâcănit și a țâcănit, fulgerând cu blițul, iar profesorul simți cum îl ia cu frig și i se păru atât de rece, că îl strângea de spate. Căpitanul se opri și-l privi mirat pe profesor:

– Ce-i asta? De unde vine frigul ăsta?

– Îl simțiți și dumneavoastră?

– Cum să nu! Afară e soare, iar aici dintr-odată... – el își roti privirea prin pod, dar nu văzu nimic suspect. – Ei, bine... Eu am terminat, să mergem.

Mergând spre scară, profesorul privea atent sub picioare, unde i se năzăreau peste tot niște fețe speriate, alcătuite din zdrențe; aceste fețe se ițeau și din mingile dezumflate, și din grămăjoarele de praf, și dintre scânduri, erau o mulțime, îl priveau cu ochii holbați, iar buzele lor se căzneau să strige ceva, dar nu se auzea niciun sunet; profesorul ridica picioarele sus și pășea ciudat, având grijă să nu calce pe nălucirile lui.

– De ce călcați ca un bătlan? – râse căpitanul, dar profesorul nu-i răspunse: dacă întreabă, înseamnă că nu vede ceea ce vede el, dar nici el nu e sigur că ar vedea ceva, căci poate erau doar niște imagini în care i se pare că întrezărește chipuri; i s-a mai întâmplat și altădată, e drept, nu în număr atât de mare.

Frigul încetă să-l mai supere de îndată ce coborî scara și ieși în livadă.

– Oare unde s-o fi ascuns acel cunoscut al dumneavoastră? Ei, nu-i nimic, o să-l găsim.

– Ați observat, desigur, că în pod praful acoperea nu numai lada, ci totul în jur. Toate scândurile. Pe ele nu se vede nicio urmă. Se pare că de multă vreme n-a trecut nimeni pe acolo, deși...

– Eu cred că dacă te străduiești să calci numai pe zdrențe, n-o să lași urme. Sau, de pildă, să calci pe scîndură și apoi s-o presari cu praf. Știți cum se acoperă urmele cu zăpadă? – căpitanul scoase din buzunar un pachet de țigări „Orbita” și, îngândurat, sucea o țigară între degete. – Și ziceți că există poartă? Ia hai până acolo.

Dincolo de clădire erau pomi puțini, predominau tufele mici de soc, poarta o văzură imediat, flancată de rămășițe de zid, dar până să ajungă la ea, au observat între tufe o cruce povârnită, care cu unul dintre brațe atingea pământul. De cruce era prinsă o tăbliță ruginită, pe care încă se mai putea citi: „Artemie Pențak. 1880-1952”.

În acea clipă, din spate se auzi un foșnet; ei au întors capul și au văzut un bărbat în vârstă, în care profesorul îl recunoscuse numaidecât pe paznicul internatului. Căpitanul duse instinctiv mâna la pistol, dar se opri și-l întrebă pe profesor:

– Țsta e cel cu care ați stat de vorbă?

Profesorul șovăi o clipă, de parcă se uita nesigur la bărbat, dar acela i-o luă înainte:

– Da, dragă domnule, eu sunt.

– Dumneata ești cel care fusese paznic la seminar?

– Nu, nu eu. Acela fusese paznic, – arătă el spre cruce.

– Dar nu i-ai spus profesorului că ai fost paznic?

– Poate că dumnealui așa i s-a părut. Că eu, dragă domnule, am fost de toate...

– Dumneata ai spus că ai văzut când au fost împușcați?

– Ferească Dumnezeu! Artemie a fost de față și mi-a povestit și mie, da' eu – nici vorbă...

– Deci dumneata n-ai văzut, dar răspândești...

– Cer iertare. N-o să mai fac. Dar nu vă mirați, pentru că eu sunt nebun. Cândva, la Lviv pe unul ca mine îl numeau greier. Și eu sunt greier. Știți, ca flăcăul acela care nu voia să facă armată și zicea că el e greier. Așa că la orice întrebare, el răspundea: „Cri! Cri! Cri!”. Iaca și eu: Cri! Cri! Cri! Ce poți să înțelegi de la un nebun?

– Dar de ce furi hainele și mingile de la fotbaliști și le arunci în schimb zdrențe vechi?

– Păi, nu eu!

– Atunci cine? Că aici nu mai e nimeni!

– Nici eu nu sunt. Dar ei sunt.

– Cine?

– Cei care vă urmăresc.

Mirat, căpitanul își roti privirea.

– N-o să-i vedeți, – zise bătrânul. – Ei cred că jocul continuă.

– Ce joc?

– De fotbal.

– Care ei?

Dar bătrînul luă o mină de prost și râse:

– Cri! Cri! Cri! Cri!

Căpitanul ridică aparatul de fotografiat și declanșă de două ori. Bătrânul rămase ținut, afixând pe chipul plin de riduri o nemărginită bucurie, apoi se întoarse și, cocoșându-se, plecă printre tufe, dar nu se mișcă nicio crenguță când o atingea el.

– Am zis eu că-i nebun, – spuse căpitanul, uitându-se la profesor. – Dumneavoastră de ce tăceți?

– Dar ce-aș putea spune?

– Ei, dar acum ați înțeles că toate sunt niște fantasmagorii?

Că nimeni n-a fost împușcat. Iar acel pătrat ar fi putut să apară, de pildă, pentru că acolo fusese îngropat cândva var. Dar eu v-am mai spus. Veți aduna elevii și le veți explica situația. În 1946 n-au mai fost execuții în masă. Doar ei nu erau de-ai lui Bandera⁷. De ce să fi fost împușcați?

– Înțeleg, – dădu profesorul din cap. – Așadar, nu voi fi tras la răspundere...

– Nu. Dar cu elevii să stați de vorbă neapărat. Altfel, veți avea neplăceri, și dumneavoastră.

Au ieșit în stradă, iar când căpitanul i-a strâns profesorului mâna, a simțit că e rece și umedă.

(Va urma)

⁷ Bandera, Stepan Andriovyci (1909-1959) – politician, luptător pentru independența Ucrainei față de URSS. În 30 iunie 1941, la Lviv, a proclamat independența Ucrainei. A fost asasinat la 15 octombrie 1959 la München, în Germania, de către agenți KGB. (C. Ir.).

Traducere din limba ucraineană de **Corneliu IROD**